

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตาม หลักอปริหานิยธรรม 7 ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

People's Participation in Buddhist Tourism Management Based on the
Seven Principles of Aparihaniyadhamma Mueang Uthai Thani District Uthai
Thani Province

พระมหายอดนภา วิสิษฐชัย (บัตรวิเศษ)¹

Phramaha Yodnapha Visitthajayo (Butwiset)

Received: September 10, 2024

Revised: September 10, 2024

Accepted: September 10, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) หาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 3) หาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการแจกแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .990 กับกลุ่มตัวอย่าง จากการเปิดตารางของ Krejci & Morgan จำนวน 372 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.34$, S.D. = 1.11) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับน้อยทุกข้อ 2) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหาร

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sombat01011986@gmail.com

จัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($r = 0.907$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ 3.1) สร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนด้วยการอนุเคราะห์ต่อชุมชน (มวลชนสัมพันธ์) 3.2) สร้างสรรค์กิจกรรม โดยจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างต่อเนื่อง จริงจัง 3.3) สร้างทีมและการมีส่วนร่วม 3.4) ผลประโยชน์ ต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม 3.5) บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วยหลักอภิปรายธรรม 3.6) ประเมินผลสม่ำเสมอ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, หลักอภิปรายธรรม

Abstract

This research article aims to: 1) examine the level of public participation, 2) explore the relationship between Buddhist tourism management based on the principles of Aparihaniyadhamma in temples and public participation, and 3) identify approaches to enhance public participation in Buddhist tourism management in Mueang Uthai Thani District, Uthai Thani Province. The study employed a mixed-methods approach, utilizing a questionnaire with a reliability coefficient of .990. The sample size, determined using the Krejcie & Morgan table, consisted of 372 respondents. The statistical tools used for analysis included mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and qualitative research through in-depth interviews with 15 key informants selected through purposive sampling. A semi-structured interview guide was used as the research instrument. The research findings revealed that: 1) the overall level of public participation in Buddhist tourism management in Mueang Uthai Thani District, Uthai Thani Province was low ($\bar{X} = 2.34$, S.D. = 1.11). When examined individually, all aspects were rated at a low level. 2) There was a highly significant positive correlation between Buddhist tourism management based on the principles of Aparihaniyadhamma and public participation in Buddhist tourism management in Mueang Uthai Thani District, Uthai Thani Province ($r = 0.907$), with statistical significance at the 0.01 level. 3) The approaches to

enhancing public participation included: 3.1) fostering a positive attitude towards participation by encouraging community support, 3.2) organizing consistent and meaningful Buddhist tourism activities, 3.3) building teams and fostering collaboration, 3.4) ensuring benefits are integrated and shared among all stakeholders, 3.5) managing Buddhist tourism in accordance with the principles of Aparihaniyadhamma, and 3.6) conducting regular evaluations.

Keywords: Public Participation, Buddhist Tourism, Aparihaniyadhamma

บทนำ

จังหวัดอุทัยธานี มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากรยืนยันไว้ว่า เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ 3,000 ปี มาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โครงกระดูก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวด และภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เขาปลาร้า เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่ามีความหลากหลายทางธรรมชาติจน ทำให้พื้นที่ป่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง” ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนและสัตว์หายากที่ใกล้สูญพันธุ์จำนวนมาก เนื่องจากสภาพแวดล้อม โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขียวขจีจึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมมากมาย ส่วนตัวเมืองอุทัยธานีเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวิถีชีวิตแบบโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ มีแม่น้ำสะแกกรังเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวอุทัยธานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นตลาดการค้าสำคัญของเมืองอุทัยธานีมาแต่สมัยก่อน จนกลายเป็นชุมชนและเมืองใหม่อุทัยธานีในที่สุด สิ่งโดดเด่นที่บ่งบอกถึงความผูกพันระหว่างผู้คนกับสายน้ำมาแต่อดีตกาลก็คือในราวปี พ.ศ.2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือและเสด็จมาประทับอยู่ที่หมู่บ้านสะแกกรัง พระครูอุทัยธรรมนิเทศ (จั่น) จึงได้สร้างแพแฝด 2 หลังเพื่อรับเสด็จ นั้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการดำรงชีวิตของชาวลุ่มน้ำสะแกกรังในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน ทั้งความเกียบสงบของเมืองอุทัยธานี ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ศาสนสถานเก่าแก่หรือวัดที่มีชื่อเสียงด้านการปฏิบัติธรรม เช่น วัดอุโบสถาราม วัดสังกัตรัตนคีรี วัดจันทาราม (วัดท่าซุง) วัดผาทั่ง ชุมชนโบราณตลาดเก่าบ้านสะแกกรัง (ตรอกโรงยา) ชุมชนชาวแพริมแม่น้ำสะแกกรัง สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้อุทัยธานีเป็นเมืองแห่งเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมานักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และการเรียนรู้ที่เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และการคุณค่าทางด้านคุณธรรม จริยธรรม อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ทั้งแก่นมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกันและกัน ผ่านกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ เช่นกิจกรรมการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด การไหว้พระประจำวันเกิด เดือนเกิด ปีเกิด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเน้นการฝึกสมาธิทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การปลูกฝังด้านศิลปธรรม จริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวดังกล่าวได้รับความสนใจตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส, 2561) ซึ่งหลาย ๆ วัดในประเทศไทย ได้พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธที่มีชื่อเสียงระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการที่กลุ่มประชาชนหรือกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนแสดงออกในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการบรรลุเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550) เป็นการสื่อสารสองทางและเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2551) การดำเนินกิจการหรือการบริหารจัดการสาธารณะใด ๆ หากนำหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ ก็จะทำให้การบริหารจัดการนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะช่วยเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น และเมื่อการตัดสินใจได้รับการยอมรับจะเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งยังช่วยสร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้น ช่วยให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ (กรมทรัพยากรน้ำ, 2557)

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีชื่อเสียงโดดเด่นของอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ วัดอุโบสถาราม วัดสังกัสรัตนคีรี และวัดจันทาราม (วัดท่าซุง) ซึ่งในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวจำนวนมาก หากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดทั้ง 3 นี้ได้มีการนำหลักการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ก็จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี เป็นอย่างไร พร้อมทั้งหาแนวทางที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการเชิงปริมาณเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Method to Explain Qualitative Results) ซึ่งผู้วิจัยตั้งคำถามการวิจัยเชิงปริมาณ และการตอบคำถามวิจัย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาอธิบายเสริมเติมเต็มให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น มุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ประกอบด้วย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970) จำนวน 372 คน ที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุทัยธานี ตำบลน้ำซึม จำนวน 6,356 คน และตำบลสะแกกรัง จำนวน 4,863 คน จำนวน 11,219 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .990 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า

1.1 ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักการบริหารธรรมของวัดในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ประชาชนแสดงความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักการบริหารธรรมของวัดในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชน ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 1.61) ด้านเคารพต่อสิทธิสตรี ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.57) ด้านปกป้องคุ้มครอง บำรุง บรรพชิต ผู้ทรงศีล ผู้อยู่อาศัยและแขกที่เข้ามาในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.60) ด้านมีความเคารพนับถือต่อผู้นำและเคารพนับถือผู้อาวุโสและปราชญ์ท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.57) ด้านการไม่บัญญัติ หรือไม่ลั่นเลิกระเบียบกฎเกณฑ์ตามอำเภอใจ ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 0.54) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม ($\bar{X} = 3.22$, S.D. = 0.49) และด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ $\bar{X} = 3.22$, S.D. = 0.51) ตามลำดับ

1.2 ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.34$, S.D. = 1.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = 1.11) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ($\bar{X} = 2.35$, S.D. = 1.13) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 2.20$, S.D. = 1.31) และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{X} = 2.10$, S.D. = 1.23) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักการบริหารธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($r = 0.907$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า บุคลากรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธพระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนทุกช่วงวัยในชุมชน และ

เครือข่ายภาครัฐและเอกชน ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ 1) สร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนด้วย การอนุเคราะห์ต่อชุมชน (มวลชนสัมพันธ์) สร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธทุกด้าน และจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนาและทำให้วัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชน 2) สร้างสรรค์กิจกรรม โดยจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างต่อเนื่อง จริงจัง เป็นรูปธรรม จนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชน เป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่น และสร้างกิจกรรมเพื่อดึงคนทุกช่วงวัยได้เข้ามีส่วนร่วม 3) สร้างทีมและการมีส่วนร่วม โดยประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านเป็นเจ้าของวัด โดยให้คนทุกกลุ่มในชุมชนทั้ง ผู้นำ ผู้สูงวัย เยาวชน ผู้ปกครอง เด็ก ฯลฯ ได้มีส่วนช่วยเหลือวัดในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตามศักยภาพของแต่ละกลุ่มแต่ละคน และที่สำคัญคือสร้างทีมปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง 4) ผลประโยชน์ ต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม 5) บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วยหลักการบริหารนิยธรรม 6) ประเมินผลสม่ำเสมอ โดยจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อปรับปรุงพัฒนาการบริหารจัดการ อีกทั้งจัดให้มีการประเมินโดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชน และนักท่องเที่ยว และนำเสนอรายงานการประเมินต่อที่ประชุมและสาธารณะสม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน อภิปรายได้ว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองอุทัยธานี มีเพียงวัดจันทาราม (ท่าซุง) เพียงวัดเดียวที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในวัดอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมชัดเจน ส่วนวัดอื่น ๆ ยังไม่มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และเป็นระบบ ดำเนินการเพียงแค่เปิดวัดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปท่องเที่ยวชมศาสนาสถาน สักการะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาขายสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ในวัดเท่านั้น โดยวัดจะมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คนที่วัดเลือกให้เข้ามามีส่วนร่วมดูแล

ผลประโยชน์หรือภารกิจบางอย่างของวัด จึงทำให้วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวขาดการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ในขณะที่วัดกันอุทัยธานีไม่ใช่เมืองท่องเที่ยวหลัก ประชาชนในอำเภอเมืองอุทัยธานีส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยมีความรู้หรือขาดความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้ประชาชนไม่ค่อยสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือร่วมเป็นทีมงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระแมนรัตน์ จตตมโล, พระสมุทรวชิโรโสภณ และพระครูวาทีวรวัฒน์ (2562) พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ บางวัดไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเปิดโอกาสให้เข้าร่วมยังไม่ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามงคล ฐานิสฺสโร (หวังนอก) และ ชิสิกกา วรณจันทร์ (2562) พบว่า สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาในวัดภาคอีสานตอนล่าง ทั้ง 9 วัด คือ 1) การวางแผน ขาดการวางแผนร่วมกันกับชุมชน 2) การลงมือปฏิบัติ ขาดการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน 3) การประเมินผล ขาดการประเมินผลอย่างต่อเนื่องในทุกกิจกรรม

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก อภิปรายได้ว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะ หลักอปริหานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่ทำเน้นให้คนในองค์กรมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน การทำงานเป็นทีมมีประสิทธิภาพ มีความสามัคคี เป็นปึกแผ่นแน่นหนา แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และสร้างสันติสุขในทีมและชุมชนได้อย่างยั่งยืน เนื่องจาก 1) การประชุมกันบ่อย ๆ (การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์) เป็นการระดมสมองรวมความสามารถที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง ส่งเสริมพัฒนาทีมงานให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ 2) ประชุม เลิกประชุม และปฏิบัติกิจของหมู่คณะพร้อมกัน (พร้อมเพรียงกันประชุม) ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียง และเมื่อคราวทำงานก็ทำงานของส่วนรวมได้ดี 3) การไม่บัญญัติ หรือไม่ลั่นเลิกระเบียบกฎเกณฑ์ตามอำเภอใจ ทุกคนที่เป็นสมาชิกของทีมถือระเบียบข้อบังคับเพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุส่งเสริมให้การบริหารจัดการเกิดผลดี มีประสิทธิภาพ 4) การมีความเคารพนับถือต่อผู้นำ ผู้อาวุโส และปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้เกิดความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีเมตตาจิตต่อกัน เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยว 5) ด้านเคารพต่อสิทธิสตรี การไม่จำกัดสิทธิ และโอกาสของผู้หญิง การไม่กีดกัน และอคติ ไม่เลือกปฏิบัติทางเพศ การให้เกียรติ ยอมรับ และความเสมอภาคแก่

สตรี ทำให้ประชาชนและวัดได้เข้าถึงสิทธิ โอกาส และทรัพยากรในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มศักยภาพ 6) การเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชน จะทำให้ชุมชนสามารถดำรงรักษาสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมไว้ได้ยั่งยืน จะไม่ก่อให้เกิด ความสูญเสียด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ 7) การปกป้อง คุ่มครอง บำรุง บรรพชิต ผู้ทรงศีล ผู้อยู่อาศัยและแขกที่เข้ามาในท้องถิ่น ทำให้พระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล ประชาชนในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่มาเยือนรู้สึกปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีมิตรไมตรีต่อกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้มีวัฒนธรรมที่สร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างวัดกับชุมชน นักท่องเที่ยวกับชุมชนหรือกับวัด หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการข้างต้น จึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสาธิต ฐิตวิริโย (สุดเทศ), พระครูนิวิฐศีลขันธ และพระราชาธเนศวร (2562) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหลักอปริหานิยธรรม 7 มีความสัมพันธ์กันในทางบวกในระดับสูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพงศกร ฐิตญาโณ (มะลิลา), พระครูนิวิฐศีลขันธ และพระราชาธเนศวร (2564) พบว่า หลักอปริหานิยธรรม และหลักการมีส่วนร่วมกับหลักทฤษฎี 5 ส ในการขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทาง 5 ส ในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า พระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนทุกช่วงวัยในชุมชน และเครือข่ายภาคเอกชน ได้เข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ 1) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน 2) สร้างสรรค์กิจกรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ไปพร้อม ๆ กับ 3) การสร้างทีมและการมีส่วนร่วมให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านเจ้าของวัด 4) บุรณาการให้ได้ผลประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่ายระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม 5) บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วยหลักอปริหานิยธรรม และ 6) กำหนดให้มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระศรีสุทธิพงษ์ (สมส่วน ปฎิภาโณ) (2564) พบว่า กลยุทธ์การจัดการแหล่งมรดกโลกกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธสู่ความยั่งยืน สรุปได้ดังนี้ 1) ชาวบ้านหรือชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรมีความเข้าใจในสำนักอันตริยะระหว่างชาวบ้าน ชุมชนกับทรัพยากรการท่องเที่ยว (เมืองมรดกโลก) และระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน 2) ชาวบ้าน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความเข้าใจในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ 3) ชาวบ้านและชุมชนหน่วยงานภาครัฐและ

เอกชน มองเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสู่ความยั่งยืน 4) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 5) นำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาใช้ประโยชน์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ 6) การสร้างพันธมิตรทางการตลาด 7) การพัฒนาสื่อหรือการใช้สื่อต่าง ๆ ในการนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ 8) มีระบบการพัฒนาและบริหารรูปแบบของกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ 9) มีการวางแผนบริหารจัดการอย่างรอบด้านและดำเนินการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีผลกระทบในเชิงลบต่อวิถีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย 10) การพัฒนาและยกระดับปัจจัยหลักต่อการท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึง ที่พัก กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก) อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิจิตรรวเวท, พระอุดมสิทธินายก, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, และพระมหาสุเมฆ สมานิต (2565) พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร มีองค์ประกอบ 3 ส่วน “PMS. Model” คือ 1) P (Participation) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ 4 ด้าน คือ ร่วมป้องกันข้อผิดพลาด ร่วมปฏิบัติการรับแก้ไข ร่วมใส่ใจพัฒนาและรังสรรค์ และร่วมกันสืบทอดให้มั่นคง 2) M (Management) กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย นโยบายชัด จัดทำแผนดี มีวิธีดำเนินการ ประสานตรวจสอบ วางกรอบแก้ไข 3) S (Stakeholders) บทบาทผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย วัดในฐานะผู้ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม ชุมชนในฐานะผู้สนับสนุนเข้ามามีส่วนร่วม และหน่วยงานภาครัฐในฐานะเข้ามามีส่วนร่วมผ่านระบบกลไกของรัฐตามอำนาจหน้าที่เฉพาะของหน่วยงาน

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักอปริหานิยธรรมของวัดส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี อธิบายได้ดังนี้

หลักอปริหานิยธรรม

1. ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ทางวัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยจัดให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่การประชุมวางแผน ระดมความคิด กำหนดยุทธศาสตร์ และหาวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น

2. ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม ทางวัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยให้มีส่วนร่วมประชุมอย่างตรงต่อเวลา ให้ความร่วมมือเต็มที่ เริ่มและเลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน

3. ด้านการไม่บัญญัติ หรือไม่ลั่นเลิกระเบียบ กฎเกณฑ์ตามอำเภอใจ ทางวัดมีแนวทางการบริหารจัดการคือ ควรกำหนดยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติได้จริง กฎระเบียบที่บัญญัติขึ้นต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม อีกทั้งไม่เพิกถอนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับตามอำเภอใจ

4. ด้านมีความเคารพนับถือต่อผู้นำและเคารพนับถืออาวุโสและปราชญ์ท้องถิ่น ทางวัดมีแนวทางการบริหารจัดการคือ ควรดำเนินการบนพื้นฐานของความเคารพและให้เกียรติพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ ผู้นำท้องถิ่น ผู้อาวุโส และปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้ได้มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัด

5. ด้านเคารพต่อสิทธิสตรี ทางวัดมีแนวทางการบริหารจัดการคือ ให้การ ยอมรับความสามารถหรือความเป็นผู้นำและเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดสถานที่ท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกต่อสตรี

6. ด้านเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชน ทางวัดมีแนวทางการบริหารจัดการคือ มีการกำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติเพื่อให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเคารพต่อศาสนสถานหรือปูชนียบุคคล พร้อมทั้งปลูกฝังให้ชุมชนรักษ์และหวงแหนศาสนสถาน

7. ด้านปกป้อง ค้ำครอง บำรุง บรรพชิต ผู้ทรงศีล ผู้อยู่อาศัยและแขกที่เข้ามาในท้องถิ่น ทางวัดมีแนวทางการบริหารจัดการคือ จัดสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับรองรับบรรพชิตโดยเฉพาะ มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่ดี และสร้างวัฒนธรรมที่ดีด้านคารวธรรมให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว เช่น แต่งกายสุภาพเมื่อเข้าชมศาสนสถาน เป็นต้น

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามหลักการบริหารนิยธรรม 7 ดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเชิงบวก ซึ่งทางวัดสามารถให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตามแนวทางต่อไปนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทางวัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยจัดให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่การประชุมวางแผน ระดมความคิด กำหนดยุทธศาสตร์ และหาวิธีแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อย่างเป็นระบบ

2.

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ทางวัดควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 ลงมือดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างจริงจัง ให้ประจักษ์แก่ประชาชนและชุมชน แล้วผลงานจะเป็นแรงจูงใจสำคัญที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือสนับสนุนช่วยเหลือโดยอัตโนมัติ

2.2 ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ประชาชนหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามศักยภาพของตน

2.3 สร้างทีมงานที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความไว้วางใจกัน 4. จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัยในครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

3. ด้านมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ วัดต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ได้แก่ มีการจ้างแรงงานที่เป็นคนในชุมชนรอบวัด สร้างเครือข่ายกิจการต่าง ๆ เช่น รีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ประชาชนได้รับความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทางวัดควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 สร้างแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยขับเคลื่อนภารกิจให้จริงจัง และต่อเนื่องเป็นรูปธรรม

4.2 แต่งตั้งพระสงฆ์และฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน คุณภาพสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ และการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ และรายงานผลในที่ประชุม

4.3 สร้างช่องทางให้นักท่องเที่ยวร่วมกันประเมิน การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน คุณภาพสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ และการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น กรอกแบบสอบถามผ่าน Google Form

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. คณะสงฆ์นำโดย เจ้าคณะจังหวัด ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ประชาชนและผู้นำชุมชน ประชุมสัมมนาให้ความรู้ วางแผน และกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยพร้อมเพรียงกัน ตรงต่อเวลาสม่ำเสมอ
2. วัดควรกำหนดยุทธศาสตร์ กฎระเบียบและกติกาข้อบังคับในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย หรือกฎหมายและนำไปปฏิบัติได้จริง
3. วัดควรจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธบนพื้นฐานของการให้เกียรติและเคารพความเห็นของนักปราชญ์ชุมชน บุรพจารย์ ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้อาวุโสและปราชญ์ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตลอดจนยอมรับในความสามารถหรือความเป็นผู้นำของสตรีในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ถ้าสตรีผู้นั้นมีความสามารถอย่างแท้จริง
4. วัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหาและเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ แนวทางการจัดระบบความเรียบร้อยในบริเวณวัด และวิธีการดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติของวัด
5. ภาครัฐและคณะสงฆ์นำโดยเจ้าคณะจังหวัดตลอดจนประชาชนและผู้นำชุมชน ควรจัดการประชุมติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ คุณภาพสินค้าและบริการต่าง ๆ ผลกระทบในทางดีและไม่ดีต่อชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชน. *สารสารสอน*, 2(3), 3.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน*. กรุงเทพฯ : กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- พระครูพิจิตรวรเวท, พระอุดมสิทธินายก, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, และพระมหาสุเมธ สมานิติโต. (2565). การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว จังหวัดพิจิตร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(2), 1-14.
- พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส. (2561). *รูปแบบการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน*. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาพวงศกร จิตญาโณ (มะลิลา), พระครูนิวิฐศีลขันธ และพระราชรัตนเวที. (2564). ประสิทธิผลการขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทาง 5ส ของวัดในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(4), 1-13.
- พระมหามงคล ฐานิสฺสโร (ห้วงนอก) และชิสสิกา วรณจันทร. (2562). การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัดของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณ*, 14(2), 105-112.
- พระแมนรัตน์ จตตมโล, พระสมุทรวิชโรโสภณ และพระครูวาทีวรวัฒน์. (2562). การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารสหวิทยาการ นวัตกรรม*, 2(2), 24-33.
- พระศรีสุทธิพงศ์ (สมส่วน ปฎิภาโณ). (2564). การจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์*, 9(1), 57-70.
- พระสาธิต จิตวิริโย (สุดเทศ), พระครูนิวิฐศีลขันธ และพระราชรัตนเวที. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในตำบลพ่อ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(3), 99-112.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

***Journal of Education
and Social Agenda***